

عامل‌های آموزشی مرتبط با ارتقای ظرفیت کارآفرینی دانشجویان کارشناسی ارشد دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان

زهرا هوشمندان مقدم فرد^۱، علی شمس^۲

۱- دانشجوی دکتری، ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه زنجان
۲- استادیار گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه زنجان

چکیده

با توجه به نرخ بالای بی‌کاری دانش‌آموختگان کشاورزی، ارتقای ظرفیت کارآفرینی دانشجویان نقش مهمی در حل این چالش اجتماعی و توسعه‌ی اقتصادی جامعه خواهد داشت. این تحقیق علی-ارتباطی با هدف بررسی ظرفیت کارآفرینی دانشجویان کارشناسی ارشد و عامل‌های آموزشی مرتبط با آن انجام شد. جامعه‌ی آماری تحقیق همه‌ی دانشجویان کارشناسی ارشد (۴۸۲ دانشجو) شاغل به تحصیل در دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان در سال ۱۳۹۴ بودند که برپایه جدول کرجسی و مورگان ۲۰۰ نفر از آنان به عنوان نمونه و با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با انتساب متناسب گزینش شدند. روایی ابزار تحقیق با نظرخواهی از متخصصان مورد تایید و پایایی آن نیز با انجام بررسی مقدماتی و محاسبه ضریب پایایی ترکیبی ($CR=0/85$) برای شاخص ظرفیت کارآفرینانه تایید شد. داده‌ها نیز با نرم‌افزار SPSS₂₁ پردازش شدند. نتایج نشان دادند که ظرفیت کارآفرینی بیشتر دانشجویان (۷۶/۵ درصد) در حد متوسط است. تحلیل همبستگی نشان داد بین معدل کارشناسی، معدل کارشناسی ارشد و میزان علاقه به رشته تحصیلی با ظرفیت کارآفرینی دانشجویان همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد. هم‌چنین از نظر ظرفیت کارآفرینی بین دانشجویان دختر و پسر، دانشجویان شاغل و غیر شاغل تفاوت معنی‌داری مشاهده شد. تحلیل رگرسیون ترتیبی نیز نشان داد که علاقه به رشته تحصیلی ۲۴/۲ درصد از احتمال واریانس ظرفیت کارآفرینانه دانشجویان را تبیین می‌کند.

کلید واژه‌ها: آموزش کشاورزی، ظرفیت کارآفرینی، دانشجویان کارشناسی ارشد کشاورزی

نویسنده‌ی مسئول: علی شمس

رایانامه: Shams@Znu.ac.ir

دریافت: ۹۴/۰۸/۸ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۰/۰۹

مقدمه

بیکاری نه تنها یکی از مهم‌ترین چالش‌های اجتماعی روز در کشور به شمار می‌آید، بلکه با توجه به میزان رشد جمعیت در دو دهه گذشته می‌توان آن را مهم‌ترین چالش اجتماعی چند دهه آینده نیز به شمار آورد (زمانی‌علایی و امیدنی نجف‌آبادی، ۱۳۹۳). یکی از راه‌حل‌هایی که بسیاری از کشورهای جهان برای حل این چالش اجتماعی و رسیدن به توسعه اقتصادی برگزیده‌اند، کارآفرینی و ارتقای آن در همه‌ی سطح‌های جامعه و بخصوص در سطح دانشگاهی و دانشجویان است. در سطح دانشگاهی نیاز به دانش‌آموختگان و دانشجویان کارآفرین افزایش یافته و هدف بسیاری از دانشگاه‌های معتبر جهان، پرورش دانشجوین و در نتیجه دانش‌آموختگان کارآفرین است (احمدی و همکاران، ۱۳۹۱).

با وجود نقش مهم کارآفرینی به‌عنوان نیروی اقتصادی توانمند برای جامعه، امکان‌ارایه یک تعریف جامع و بازدارنده آن دشوار است، زیرا این واژه در ادبیات اقتصادی کاربردهای گسترده‌ای داشته و افراد مختلف درک‌های متفاوتی از آن دارند. به همین دلیل تاکنون تعریف‌های متفاوتی از آن‌ارایه شده است. از دیدگاه دام و همکاران (۲۰۱۰)، کارآفرینی به‌عنوان توانایی استفاده از دیدگاه‌های نوآورانه و بدیع در بازارهای رقابتی تعریف می‌شود. در توصیفی دیگر، کارآفرینی فرآیند یا مفهومی است که در آن فرد کارآفرین با دیدگاه‌های نو در جهت شناسایی فرصت‌های جدید و با بهره‌گیری از منابع‌های مختلف به ایجاد کسب‌وکارهای نو، شرکت‌ها و سازمان‌هایی جدید و نوآور رشد‌یابنده مبادرت می‌ورزد.

این امر همراه با پذیرش خطرهایی است ولی بیشتر منجر به معرفی محصول یا‌ارایه خدمت به جامعه می‌شود. کارآفرینان عامل‌های تغییر هستند که گاهی موجب پیشرفت‌های شگفت‌انگیزی نیز شده‌اند (موسوی، ۱۳۹۲). بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه توجه جدی به کارآفرینی دارند تا با کمک آن و ایجاد فرصت‌های مناسب چالش‌هایی مانند بحران اشتغال، کمبود نیروی انسانی خلاق، کاهش بهره‌وری و کاهش کیفیت محصولات و خدمات، رکود اقتصاد و رقابت را کاهش دهند. از این‌رو، کشورها پرورش و آموزش کارآفرینان را در اولویت

برنامه‌های توسعه اجتماعی-اقتصادی خود قرار داده‌اند (سعدی و سلیمانی، ۱۳۹۱). در زمینه‌ی کارآفرینی، بخش بزرگی از تحقیقات انجام‌شده درباره کارآفرینی به مقوله‌ی ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان اختصاص یافته است و این رویکرد در مقایسه با دیگر رویکردهای کارآفرینی رواج بیشتری دارد (کروزیک و پویک، ۲۰۱۰؛ زالی و همکاران، ۱۳۸۶). در رویکرد ویژگی‌های شخصیتی، بر مهارت‌ها، دانش و ویژگی‌های فردی تمرکز و عنوان می‌شود که دسته‌ای از ویژگی‌های شخصیتی هستند که کارآفرینان را از غیر کارآفرینان متمایز می‌کنند (سانچز، ۲۰۱۳) و به گفته‌ی پیتر دراگر (۱۹۸۶)، این ویژگی‌های رفتاری قابل آموزش و یادگیری‌اند.

پس برگزاری دوره‌های آموزشی می‌تواند کارآفرینی و روحیه کسب‌وکار را در افراد تقویت کند (پترمن و کندی، ۲۰۰۳). به همین سبب است که پژوهش‌های مختلفی در زمینه‌ی بررسی ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان صورت گرفته است. به نظر می‌رسد که کارآفرینان افرادی خلاق، مخاطره‌پذیر، متکی به خود، دارای عزم و اراده، برخوردار از استقلال فکر، دارای عزت‌نفس، تعهد و پشتکار هستند (کردنائیج و همکاران، ۱۳۸۶). در ادبیات مربوط به کارآفرینی، محققان تفاوت‌های فردی را عامل مهمی در کارآفرین شدن افراد در آینده به‌شمار می‌آورند (شین و ونکاتارامان، ۲۰۰۰). نیکولاس و همکاران (۲۰۰۸)، عنوان می‌کنند که تفاوت‌های فردی صرف‌نظر از این‌که کارآفرینی با روش‌هایی مانند خوداشتغالی، تأسیس یک شرکت، یک فعالیت شخصی یا آغاز به فعالیت در یک شرکت سنجیده شود، قابل توجه و مهم هستند.

این محققان سهم عامل‌های فردی را نزدیک به ۶۰ درصد برآورد کرده و البته به عامل‌های محیطی مؤثر مانند درآمد، آموزش، وضعیت تاهل و نژاد هم اشاره می‌کنند. ظرفیت کارآفرینی، به‌عنوان مهارتی که افراد در هدفگیری، تشخیص و استفاده از فرصت‌ها دارند، به‌عنوان یکی از ویژگی‌های ضروری افراد در کارآفرین شدن به‌شمار می‌آید (نیکولاس و همکاران، ۲۰۰۸؛ شین و ونکاتارامان، ۲۰۰۰). البته بخشی از این ویژگی مربوط به عامل‌های ژنتیکی بوده و بخشی دیگر مربوط به محیطی است که فرد در آن واقع شده است و قابل یادگیری است.

اولیه سه بازدارنده عمده دانشجویان کارآفرین شناسایی شد.

در داخل کشور بررسی‌های چندی در این زمینه انجام شده است. تحقیق مردان‌شاهی و همکاران (۱۳۹۳)، در زمینه‌ی استعداد کارآفرینی در دانشجویان ورودی و خروجی دانشگاه‌های دولتی مازندران در قالب هشت ویژگی کارآفرینی نشان داد که دانشجویان سال اول بالاترین رتبه را در عمل‌گرایی و رؤیا پردازی و دانشجویان سال آخر در ویژگی چالش‌طلبی دارند. هم‌چنین بین این دو گروه در ویژگی‌های خطرپذیری، سلاست فکری، عمل‌گرایی و تحمل ابهام اختلاف معناداری وجود نداشت، اما، در ویژگی‌های کانون کنترل، توفیق طلبی، رؤیاپردازی و چالش‌طلبی، اختلاف معنی‌دار بود و استعداد کارآفرینی دانشجویان سال آخر نسبت به سال اول کمتر بود.

در پژوهش شریفی و همکاران (۱۳۹۳)، در دانشگاه یاسوج مشخص شد که ۷۵/۴ درصد از دانشجویان از لحاظ روحیه کارآفرینی در سطح متوسطی قرار داشتند و تفاوت معنی‌داری در روحیه کارآفرینی دانشجویان دختر و پسر، دانشجویان سال اول و آخر و دانشجویان رشته‌های مختلف وجود نداشت. گیائی (۱۳۹۳)، در نتایج تحقیق خود گزارش کرد که حدود یک‌سوم از دانشجویان کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه زابل ظرفیت کارآفرینی پایینی دارند. نتایج، هم‌چنین نشان دادند که ظرفیت کارآفرینی دانشجویان کشاورزی و تحصیلات تکمیلی بالاتر از دانشجویان منابع طبیعی و مقطع کارشناسی است. سعدی و سلیمانی (۱۳۹۱)، در تحقیق خود نشان دادند که ظرفیت کارآفرینی ۵۳/۸ درصد از دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا همدان، متوسط به پایین است و ویژگی‌های خطرپذیری، توانایی فعالیت در بازار، انتقادپذیری و خلاقیت دانشجویان پایین بود.

رشته تحصیلی دانشگاهی و شرکت در دوره‌های خوداشتغالی بر ظرفیت کارآفرینی تأثیر معنی‌داری داشتند. شریف‌زاده و عبدا...زاده (۱۳۹۱)، در تحقیق خود گزارش کردند که بیشتر دانشجویان دانشگاه‌گران از نظر داشتن خصایص کارآفرینانه در سطح ضعیف و خیلی ضعیف قرار داشتند و بین خصایص کارآفرینی آنان و برخی متغیرهای فردی و تحصیلی مانند سن، پیشینه شغلی

(کلاریس و همکاران، ۲۰۱۱). در این زمینه، استامبولیس و بارلاس (۲۰۱۴)، در یک تحقیق در دانشگاه‌های یونان نشان دادند که دانشجویانی که در کلاس‌های کارآفرینی شرکت کرده بودند، تفاوت معنی‌داری در آنان از لحاظ هر دو بازدارنده‌های درونی و بیرونی و نیز طرح‌های آتی شغلی ایجاد شده بود. البته، تأثیر آموزش‌های دانشگاهی و کارآفرینی بر دانشجویان متوجه عامل‌های چندی از جمله رشته دانشگاهی قرار دارد.

در این زمینه ماریش و همکاران (۲۰۱۵)، در کشور اتریش گزارش کردند که آموزش‌های کارآفرینی تأثیر متفاوتی بر دانشجویان علوم فنی و مهندسی در مقایسه با دانشجویان مدیریت گذاشته است. کلاریس و همکاران (۲۰۱۱)، در پژوهشی در کشور انگلستان نشان دادند که ویژگی‌های فردی و تجربه مهم‌ترین عامل‌های تعیین‌کننده کارآفرینی دانشگاهی هستند و محیط اجتماعی دانشگاه نقش مهمی در این زمینه دارد. یاسمین و لطیف (۲۰۱۵)، نیز در پژوهشی دانشجویان شهر سیلپت بنگلادش را مطالعه و گزارش کردند که جنس، وجود فرد کارآفرین در خانواده و یا خویشاوندان، دوره‌ها و برنامه‌های آموزشی گذرانده تأثیر معنی‌داری در ایجاد روحیه کارآفرینی آنان داشته است. راسموسن و سورهمیم (۲۰۰۶)، در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که لازمه‌ی بروز رفتارهای کارآفرینانه، پرورش ویژگی‌های کارآفرینانه در محیط‌های آموزشی مانند دانشگاه‌ها است و با بررسی پنج دانشگاه کشور سوئد بیان داشتند که نظرها و ادراکات افراد از محیط بر میزان ویژگی‌های کارآفرینانه دانشجویان و در نتیجه بروز رفتار کارآفرینانه تأثیر می‌گذارند.

گرول و همکاران (۲۰۱۰)، در بررسی روحیه کارآفرینانه دانشجویان و دانش‌آموزان ترکیه و انگلستان نشان دادند که نهاد خانواده بیشتر از دیگر متغیرها بر روحیه افراد و گرایش آنان به کارآفرینی مؤثر است. هونگ و همکاران (۲۰۱۲)، در پژوهشی در چین نشان دادند که علاقه و انگیزه ذهنی دانشجویان مهم‌ترین مشخصه‌های کارآفرینان بالقوه هستند. آموزش‌های کارآفرینی باعث کاهش خطرپذیری (خطر) و افزایش منافع کارآفرینان شده و لذا به‌صورت غیرمستقیم روی تصمیم‌گیری کارآفرینانه تأثیر می‌گذارند. کمبود تجربه، ارتباطات اجتماعی و سرمایه

این منظور و برای ارتقای ظرفیت کارآفرینانه دانشجویان دانشکده‌های کشاورزی در آغاز نیاز به شناخت درستی از وضعیت موجود ظرفیت کارآفرینانه آنان است. با توجه به مطالب مورد اشاره، نتیجه‌ی متفاوتی در زمینه‌ی ظرفیت کارآفرینی دانشجویان گزارش شده است، به همین دلیل این تحقیق با هدف کلی بررسی و سنجش ظرفیت کارآفرینی دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان و عامل‌های آموزشی مرتبط با ظرفیت کارآفرینی در سال ۱۳۹۴ انجام گرفت.

روش‌شناسی

این تحقیق از لحاظ امکان و میزان کنترل متغیرها از نوع علی-ارتباطی، از لحاظ هدف از نوع کاربردی و از لحاظ چگونگی گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات میدانی به شمار می‌آید. ابزار اصلی تحقیق، پرسشنامه‌ای مشتمل بر دو بخش اصلی ویژگی‌های فردی و آموزشی (۱۲ پرسش) و سنجش ظرفیت کارآفرینی دانشجویان (۳۷ گویه) بود. ظرفیت کارآفرینی دانشجویان بنا به تعریف، مجموعه ویژگی‌های فردی، اجتماعی و روانی است که فرد را به سمت خلق دیدگاه‌های نو سوق می‌دهد (سعدی و سلیمانی، ۱۳۹۱)، با شاخص ترکیبی و برگرفته از مرور ادبیات تحقیق با محوریت دو بررسی سعدی و سلیمانی (۱۳۹۱) و هوشمندان مقدم فرد و همکاران (۱۳۹۰)، طراحی شد و اعتبار و روایی آن با نظرخواهی از متخصصان موضوعی (هیات علمی روان‌شناسی و ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه زنجان) تأیید شد.

با انجام آزمون مقدماتی، ضریب پایایی ترکیبی برابر $CR = 0.85$ به دست آمد که گویای مناسب بودن پایایی ابزار تحقیق بود. جامعه‌ی آماری تحقیق شامل همه‌ی دانشجویان کارشناسی ارشد دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان در سال ۱۳۹۴ بودند (۴۸۲ نفر)، که با استفاده جدول کرجسی و مورگان با خطای پنج درصد نمونه‌ای به حجم ۲۰۰ دانشجو گزینش شد. از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی متناسب با حجم، (گروه آموزشی که دانشجویان در آن شاغل به تحصیل بودند به عنوان طبقه لحاظ شد) برای گزینش نمونه‌ها استفاده شد. داده‌های گردآوری شده پس از پردازش در Excel با نرم‌افزار Spss21 تحلیل

پاروقت، امید به کسب مهارت و آمادگی شغلی و انجام دادن پروژه‌های علمی رابطه معنی‌داری وجود داشت. خیری و همکاران (۲۰۱۱)، در تحقیقی گزارش کردند که روش‌های آموزشی نامناسب، برنامه‌ریزی و محتوای نامناسب، بازدارنده‌های ارتباطی، کمبود دوره‌های آموزشی کارآفرینی و ارزشیابی ضعیف از مهم‌ترین بازدارنده‌های تقویت کارآفرینی در دانشکده‌های کشاورزی از دیدگاه دانش‌آموختگان دانشگاه زنجان بود. قاسمی و اسدی (۱۳۸۹)، در زمینه‌ی روحیه کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران گزارش کردند که ۶۵/۴ درصد از دانشجویان دارای روحیه کارآفرینی متوسط به پایین بودند. سوختانلو و همکاران (۲۰۰۹)، در پژوهشی به این نتیجه دست یافتند که سطح‌های تحصیلی و دوره‌های دانشگاهی، سطح قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان کشاورزی را افزایش نمی‌دهد.

شریف‌زاده و زمانی (۱۳۸۵)، دانشجویان دانشگاه شیراز را بررسی و نتیجه گرفتند که از نظر چهار شناسه‌ی مهم روحیه کارآفرینی، دانشجویان در وضعیت نامطلوبی قرار دارند و بین دانشجویان سال اول و سال چهارم و دانشجویان دختر و پسر تفاوت معنی‌داری در زمینه‌ی روحیه کارآفرینی وجود ندارد. بدری و همکاران (۱۳۸۵)، در بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه اصفهان نتیجه گرفتند که قابلیت کارآفرینی دانشجویان (استقلال‌طلبی، کنترل درونی، انگیزه پیشرفت و خلاقیت)، بالاتر از میانگین است و بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان سال اول و آخر تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

بخش کشاورزی به دلیل برخورداری از رشد مستمر و پایداری اقتصادی، تأمین امنیت غذایی، بازدهی سرمایه، ارزآوری، ارزیابی کم و ایجاد عدالت اجتماعی در قیاس با دیگر بخش‌های اقتصادی کشور از قابلیت‌های خاصی برخوردار است، به گونه‌ای که می‌تواند نقش بسیار بارزی در عرصه اقتصادی کشور داشته باشد (جمشیدی‌فر و همکاران، ۱۳۸۹). توسعه کشاورزی و ایفای سهم مهم این بخش در اقتصاد ملی، نیازمند دانش‌آموختگانی است که توانمند بوده و ظرفیت کارآفرینی بالایی داشته باشند. به

زمینه‌ی کار کشاورزی بوده و ۵۵ درصد نیز هیچ‌گونه تجربه کاری در زمینه‌ی کشاورزی نداشتند. سی نفر (۱۵ درصد) دانشجویان شاغل و مابقی غیر شاغل بودند. متوسط معدل دوره کارشناسی دانشجویان، ۱۶/۱۶ با انحراف معیار ۱/۲۱ بود. متوسط معدل کارشناسی ارشد آنان نیز ۱۷/۳۳، با انحراف معیار ۱/۰۶ بود (دانشجویان ورودی ۹۴ که ۷۸ نفر بودند، به دلیل نداشتن معدل نیمسالی در محاسبه این میانگین وارد نشدند). حدود ۸۱ درصد از پاسخگویان، علاقه‌مند به ادامه تحصیل در مقطع دکتری بودند و ۱۹ درصد علاقه‌ای به ادامه تحصیل نداشتند و ۲۳ درصد علاقه خیلی زیاد، ۳۸ درصد علاقه زیاد، ۳۴/۵ درصد علاقه متوسط و ۴ درصد علاقه کم و خیلی کمی به رشته فعلی خود داشتند.

ظرفیت کارآفرینی دانشجویان با استفاده از ۳۷ پرسش در قالب شاخص ترکیبی سنجش شد و رتبه‌بندی شاخص‌ها در جدول ۱ آمده است. از دیدگاه دانشجویان شاخص‌های؛ مهارت در تصمیم‌گیری و احساس ایجاد تغییر در زندگی و درس از اشتباهات، در رتبه‌های اول تا سوم از لحاظ اهمیت ارزیابی شدند ولی شاخص‌های؛ مستقل بودن در تصمیم‌گیری‌های فردی زندگی و خیال پرداز بودن و مهارت در تفکر به شیوه انتقادی دارای اهمیت کمی بوده و در رتبه‌های آخر قرار گرفته‌اند. از ۳۷ شاخص ۲۳ مورد دارای میانگینی بیشتر از ۲/۵ (متوسط طیف لیکرت) بودند و در مقابل ۱۴ گویه دارای میانگینی کمتر از حد متوسط بودند.

شدند. برای تحلیل از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات) و استنباطی (آزمون‌های مقایسه میانگین و رگرسیون ترتیبی) استفاده شد.

یافته‌ها

بیشتر دانشجویان مورد بررسی (۶۶/۴ درصد) زن و ۳۳/۵ درصد نیز مرد بودند. میانگین سنی دانشجویان ۲۵/۶ سال با انحراف معیار ۳/۵۸ سال بود و ۴۱/۵ درصد از افراد، ۲۲-۲۴ ساله، ۴۱/۵ درصد ۲۷-۲۵ ساله و ۱۷ درصد نیز بیشتر از ۲۷ سال سن داشتند. از نظر تاهل، ۸۳ نفر از دانشجویان مجرد و تنها ۱۷ درصد متأهل بودند. از نظر رشته تحصیلی، ۱۹/۵ درصد دانشجویان در گروه زراعت و اصلاح نباتات، ۱۰ درصد در گروه خاک‌شناسی، ۱۴ درصد در گروه باغبانی، ۱۲ درصد در گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی، ۱۲ درصد در گروه گیاه‌پزشکی، ۱۶ درصد در گروه مهندسی آب، ۱۳/۵ درصد در گروه علوم دامی و ۳ درصد نیز در گروه صنایع غذایی مشغول به تحصیل بودند.

با توجه به این‌که این تحقیق در سال ۱۳۹۴ انجام گرفت، ۲۴ درصد از دانشجویان ورودی سال ۱۳۹۲، ۳۷ درصد ورودی ۱۳۹۳ و ۳۹ درصد از آنان را ورودی‌های ۱۳۹۴ تشکیل می‌دادند. از دانشجویان مورد مطالعه ۹۱ درصد در هیچ دوره یا کلاس کارآفرینی شرکت نکرده بودند و تنها ۹ درصد در این دوره‌ها شرکت کرده بودند. محل زندگی ۳۶/۵ درصد از دانشجویان، روستا و ۶۳/۵ درصد شهر بود. از نظر تجربه کار کشاورزی ۴۵ درصد از دانشجویان، دارای تجربه در

جدول ۱- رتبه‌بندی شاخص‌های ظرفیت کارآفرینی دانشجویان مورد مطالعه

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	شاخص
۱	۰/۲۷	۰/۹۳	۳/۴۲	در تصمیم‌گیری‌های خود مهارت دارم.
۲	۰/۳۰	۱/۱۰	۳/۷۰	احساس می‌کنم باید در زندگی‌ام تغییراتی ایجاد کنم.
۲	۰/۳۰	۰/۸۵	۲/۸۷	سعی می‌کنم از اشتباهات خود درس بگیرم.
۲	۰/۳۰	۰/۸۲	۲/۷۶	دوست دارم به موفقیت و پیشرفت دست یابم.
۲	۰/۳۰	۰/۸۰	۲/۷۱	دوست دارم در کارها از دیگران مشورت بگیرم.
۳	۰/۳۱	۱/۱۸	۳/۷۵	علاقه زیادی به رشد شخصی دارم.
۳	۰/۳۱	۱/۱۲	۳/۵۵	از هم‌اکنون به فکر آینده خود هستم.
۳	۰/۳۱	۰/۹۷	۳/۱۶	باور دارم رخدادهای متأثر از اراده و اقدام‌های خود فرد است.
۳	۰/۳۱	۰/۸۵	۲/۷۲	به زندگی و آینده‌ام امیدوارم.
۴	۰/۳۳	۰/۷۶	۲/۳۱	من این توانایی را دارم که در دیگران نفوذ داشته باشم.
۵	۰/۳۴	۰/۸۴	۲/۴۷	با افراد دیگر به آسانی سازگار می‌شوم.
۶	۰/۳۵	۱/۰۸	۳/۰۹	از نقاط ضعف خود آگاهی دارم.

ادامه جدول ۱

شاخص	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	رتبه
از نقاط قوت خود آگاهی دارم.	۲/۹۶	۱/۰۶	۰/۳۶	۷
هدف من در زندگی مشخص است.	۲/۴۹	۰/۹۰	۰/۳۶	۷
فرد واقع‌نگری هستم.	۲/۸۶	۱/۰۶	۰/۳۷	۸
در انجام کارهایم اعتماد به نفس دارم.	۲/۸۳	۱/۰۴	۰/۳۷	۸
در برقراری ارتباط کلامی با دیگران مهارت دارم.	۲/۵۰	۰/۹۲	۰/۳۷	۸
کارهای نوآورانه و خلاقانه‌ای انجام می‌دهم.	۳/۳۹	۱/۲۸	۰/۳۸	۹
در انجام کارها، اراده و پشتکار دارم.	۳/۰۶	۱/۱۷	۰/۳۸	۹
خودم از عهده رهبری کارهای خود بر می‌آیم.	۲/۶۸	۱/۰۲	۰/۳۸	۹
من می‌توانم در بازار کار، به خوبی فعالیت کنم.	۲/۳۹	۰/۸۶	۰/۳۸	۹
در امور نوشتاری مهارت دارم.	۲/۷۰	۱/۰۴	۰/۳۹	۱۰
علاقه زیادی به قدرت دارم.	۳/۰۰	۱/۲۰	۰/۴۰	۱۱
در زندگی بیشتر به عمل‌گرایی باور دارم.	۲/۹۵	۱/۱۸	۰/۴۰	۱۱
در صورت سپردن کاری به من توسط کسی، آن را به بهترین شکل انجام می‌دهم.	۲/۲۸	۰/۹۱	۰/۴۰	۱۱
به جزئیات امور توجه دارم.	۲/۷۱	۱/۱۳	۰/۴۲	۱۲
مهارت زیادی در رهبری دیگران دارم.	۲/۲۶	۰/۹۵	۰/۴۲	۱۲
به آغاز کارهای جدید اشتیاق زیادی دارم.	۲/۷۲	۱/۱۷	۰/۴۳	۱۳
دوست دارم دیگران از من و کارهایم انتقاد کنند.	۲/۳۴	۱/۰۱	۰/۴۳	۱۳
به همه کارها و رخدادها خوش بینانه نگاه می‌کنم.	۱/۴۲	۰/۶۴	۰/۴۵	۱۴
سعی می‌کنم در رویارویی با دشواری‌ها مثبت اندیش باشم.	۲/۴۹	۱/۱۵	۰/۴۶	۱۵
در زندگی، فرد انعطاف‌پذیری هستم.	۲/۲۸	۱/۰۴	۰/۴۶	۱۵
به خطر کردن و خطرپذیری علاقه دارم.	۲/۰۵	۰/۹۳	۰/۴۶	۱۵
به کارهای گروهی علاقه دارم.	۲/۵۷	۱/۲۳	۰/۴۸	۱۶
در تفکر کردن به شیوه انتقادی مهارت دارم.	۲/۲۷	۱/۰۸	۰/۴۸	۱۶
فرد خیال‌پردازی هستم.	۲/۳۴	۱/۱۶	۰/۵۰	۱۷
در تصمیم‌گیری‌های زندگی فرد مستقلی هستم.	۱/۸۹	۰/۹۴	۰/۵۰	۱۷

مقیاس مورد استفاده: خیلی کم = ۱، کم = ۲، متوسط = ۳، زیاد = ۴، خیلی زیاد = ۵

برای بررسی رابطه بین ظرفیت کارآفرینی دانشجویان با متغیرهای مورد بررسی از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شد و نتیجه نشان داد که ظرفیت کارآفرینی با معدل کارشناسی، معدل کارشناسی ارشد و میزان علاقه به رشته تحصیلی دانشجویان رابطه مثبت و معنی‌دار دارد و در مقابل رابطه این متغیر با سن دانشجویان معنی‌دار نبود. (جدول ۳).

جدول ۳- همبستگی ظرفیت کارآفرینی دانشجویان با برخی عامل‌های آموزشی مورد مطالعه

متغیر	r	P
معدل کارشناسی	۰/۳۹۴**	۰/۰۰۰
معدل کارشناسی ارشد	۰/۲۰۰*	۰/۰۲۸
میزان علاقه به رشته	۰/۴۲۳**	۰/۰۰۰
سن	-۰/۰۵۷	۰/۴۳۲

**، * به ترتیب معنی‌داری در سطح ۰/۰۱ و ۰/۰۵

ظرفیت کارآفرینی دانشجویان با انباشت نمره‌ی همه‌ی گویه‌ها (۳۷ گویه) و لحاظ کردن کمینه نمره (۳۷) و بیشینه نمره (۱۸۵) در قالب سه دسته با ظرفیت کارآفرینی کم، متوسط و زیاد مشخص شد (جدول ۲)؛ بنابراین جدول، ظرفیت کارآفرینی بیشتر دانشجویان (۷۶/۵ درصد) در حد متوسط و ظرفیت کارآفرینی ۲۳/۵ درصد در حد کم است و هیچ‌یک از دانشجویان ظرفیت کارآفرینی بالایی نداشتند.

جدول ۲- توزیع فراوانی دانشجویان مورد بررسی بر حسب ظرفیت کارآفرینی

ظرفیت کارآفرینی	فراوانی	درصد	درصد انباشته
کم (۳۷-۸۷)	۴۷	۵/۲۳	۲۳/۵
متوسط (۱۳۷-۱۸۷)	۱۵۳	۵/۷۶	۱۰۰
زیاد (۱۸۵-۱۱۳۷)	۰	۰	۰
جمع	۲۰۰	۱۰۰	۰

ندارد ($U=3869/5$, $P=0/101$). مقایسه ظرفیت کارآفرینی بین دانشجویان دارای تجربه کشاورزی و دانشجویان بدون تجربه کشاورزی نیز با آزمون من وایتنی نشان دهنده این بود که تفاوتی بین این دو گروه از نظر ظرفیت کارآفرینی وجود ندارد ($U=4472/0$, $P=0/239$). مقایسه ظرفیت کارآفرینی دانشجویان ورودی سال‌های مختلف (۹۲، ۹۳ و ۹۴) به دانشگاه با آزمون کروسکال والیس نشان داد که این آزمون معنی دار نیست ($X^2=2/94$, $P=0/229$), به عبارتی ظرفیت کارآفرینی دانشجویان ورودی سال‌های مختلف تفاوت معنی داری با همدیگر ندارد.

با توجه به این که ظرفیت کارآفرینی دانشجویان با مقیاس ترتیبی سنجیده شده بود، لذا از رگرسیون ترتیبی برای شناسایی متغیرهای اثرگذار استفاده شد. رگرسیون ترتیبی هنگامی استفاده می‌شود که متغیر وابسته تحقیق در مقیاس ترتیبی باشد و بررسی احتمال اثرگذاری‌های متغیرهای مستقل بر آن مدنظر باشد. با توجه به معنی داری آماره نیکویی برازش ($\text{Log Likelihood} = 52/097$, $\text{Sig} = 0/002$), $\chi^2 = 52/84$ مدل رگرسیونی دارای برازش خوبی بود. با توجه به مقدار ضریب‌های تبیین کاذب مک فادن، ۲۴/۲ درصد از احتمال واریانس ظرفیت کارآفرینانه دانشجویان را میزان علاقه آنان به رشته تحصیلی تعیین می‌کند. به عبارتی دیگر همراه با افزایش میزان علاقه به رشته تحصیلی احتمال بهبود در ظرفیت کارآفرینانه افزایش می‌یابد. دیگر متغیرها تأثیر معنی داری بر ظرفیت کارآفرینانه نداشتند.

از آزمون من وایتنی برای مقایسه ظرفیت کارآفرینی دانشجویان پسر و دختر استفاده شد ($P = 0/036$), $U = 3648/5$ و با توجه به معنی دار بودن این تفاوت، می‌توان گفت که دانشجویان پسر (میانگین رتبه‌ها = $112/54$) دارای ظرفیت کارآفرینی بالاتری در مقایسه با دانشجویان دختر (میانگین رتبه‌ها = $94/43$) بودند. همچنین در مقایسه افراد شاغل و غیر شاغل در زمینه‌ی ظرفیت کارآفرینی نیز، نتیجه آزمون من وایتنی معنی دار بود ($U = 1953/0$, $P = 0/041$) و ظرفیت کارآفرینی دانشجویان شاغل (میانگین رتبه‌ها = $120/40$)، بیشتر از ظرفیت کارآفرینی دانشجویان غیر شاغل بود (میانگین رتبه‌ها = $96/99$). با توجه به معنی دار نبودن آزمون من وایتنی ($U = 2554/0$, $P = 0/382$) ظرفیت کارآفرینی دانشجویان متأهل و مجرد تفاوت معنی داری نداشت. همچنین افرادی که در دوره‌های کارآفرینی شرکت کرده بودند و افرادی که در دوره‌های یاد شده شرکت نکرده‌اند تفاوتی با همدیگر از لحاظ ظرفیت کارآفرینی نداشتند ($U = 1351/0$, $P = 0/220$).

نتایج آزمون من وایتنی برای مقایسه افراد علاقه‌مند به ادامه تحصیل در مقطع دکتری و غیر علاقه‌مند در این زمینه، بیانگر این بود که این دو گروه، تفاوتی از نظر ظرفیت کارآفرینی با هم نداشتند ($U = 3052/5$, $P = 0/937$). مقایسه ظرفیت کارآفرینی بین دانشجویان ساکن شهر و دانشجویان ساکن روستا نیز با آزمون من وایتنی نشان دهنده این بود که تفاوتی بین این دو گروه از نظر ظرفیت کارآفرینی وجود

جدول ۵- خلاصه رگرسیون ترتیبی نقش علاقه به رشته تحصیلی بر ظرفیت کارآفرینانه

متغیر	برآورد	Std. Error	Wald	P
مقدار ثابت	۳/۸۹	۰/۹۰۲	۱۸/۶۱۹	۰/۰۰
علاقه به رشته تحصیلی	۱/۵۵	۰/۲۷۳	۳۰/۷۶	۰/۰۰

McFadden $R^2 = 0/242$, Cox and Snell $R^2 = 0/232$, Nagelkerke $R^2 = 0/305$

است. تحقیقات بدری و همکاران (۱۳۸۵)، مردان‌شاهی و همکاران (۱۳۹۳)، عرب بافرانی و کیان (۱۳۹۴)، شریف‌زاده و عبدا...زاده (۱۳۹۱) و رعدی افسوران (۱۳۸۹)، با نتایج این تحقیق هم‌خوانی ندارد. با توجه به این که ظرفیت کارآفرینی هیچ‌یک از دانشجویان در سطح بالایی نبود،

بحث و نتیجه‌گیری

این تحقیق نشان می‌دهد که ظرفیت کارآفرینی بیشتر دانشجویان (۷۶/۵ درصد)، در حد متوسط بود. در بررسی‌های صورت گرفته توسط سعدی و سلیمانی (۱۳۹۱) و قاسمی و اسدی (۱۳۸۹) نتیجه همسانی گزارش شده

می‌گذارد ولی در حقیقت خیلی از دانشجویان با معیار علاقه به رشته تحصیلی به این مقطع (کارشناسی ارشد) نیامده‌اند و همین عامل از آغاز ورود به دوره کارشناسی ارشد باعث می‌شود آنان کمتر به دنبال خلاقیت و فعالیت‌های کارآفرینانه باشند.

رابطه معنی‌داری بین سن و ظرفیت کارآفرینی در این تحقیق مشاهده نشد. این در حالی است که نتایج پژوهش شریفزاده و عبدا...زاده (۱۳۹۱)، نشان داده بود، همبستگی مثبت و معنی‌داری بین سن و ویژگی‌های کارآفرینانه دانشجویان مورد نظر وجود داشت. بین ظرفیت کارآفرینی دانشجویان پسر و دانشجویان دختر تفاوت معنی‌داری وجود داشت و دانشجویان پسر دارای ظرفیت کارآفرینی بالاتری نسبت به دانشجویان دختر بودند. شاید به انتظاری که جامعه از مردان در زمینه‌ی تأمین معیشتی خانواده دارد، دانشجویان پسر تلاش کنند تا در صورت امکان برای خودشان منبع درآمدی در آینده فراهم کنند. پژوهش شکرشکن و همکاران (۱۳۸۱) و نعمتی (۱۳۹۲)، نیز همسو با یافته‌های این پژوهش بود ولی در بررسی‌های صورت گرفته توسط عرب بافرانی و کیان (۱۳۹۴)، سعدی و سلیمانی (۱۳۹۱)، رعدی افسوران (۱۳۸۹) و مرادی و شعبانعلی فمی (۱۳۸۹)، بین مردان و زنان تفاوتی از نظر کارآفرینی گزارش نشده است.

در ظرفیت کارآفرینی دانشجویان شاغل در حین تحصیل و غیر شاغل تفاوت معنی‌داری مشاهده شد، به طوری که ظرفیت کارآفرینی دانشجویان شاغل بیشتر از دانشجویان غیر شاغل بود. به عبارتی دیگر اشتغال در کنار تحصیل در ظرفیت کارآفرینی افراد تأثیر داشته است. در این زمینه پیترمن و کندی (۲۰۰۳)، در پژوهشی نشان دادند که دانشجویانی که در حین تحصیل با فعالیت‌های اجرایی و عملی روبه‌رو هستند و به عبارتی در معرض برخی از تصمیم‌گیری‌های حرفه‌ای قرار دارند، روحیه کارآفرینی بیشتری داشته و احتمال آغاز کسب‌وکار جدید در آنان به مراتب بیشتر است.

به نظر می‌رسد که افراد شاغل، از نظر اقتصادی مستقل هستند و عامل اقتصادی نیز یکی از علت‌هایی است که اثرگذاری زیادی روی گرایش فرد به کارآفرینی دارد. در این زمینه حسین‌پور و رضایی (۱۳۸۹)، در پژوهش خود

می‌توان به این واقعیت پی برد که ریشه‌های این مشکل را باید در عامل‌های چندی چون فردی، اجتماعی و آموزشی جستجو کرد.

به این معنی که افزون بردار بودن برخی از ویژگی‌ها توسط خود افراد، جامعه نیز باید شرایط اقتصادی و حمایتی مربوط به کارآفرینی را تا حدی فراهم و در نهایت محیط آموزشی (که دانشگاه نیز بخشی از آن را تشکیل می‌دهد)، با آگاه‌سازی و ایجاد مهارت‌های مناسب کسب‌وکار در دانشجویان، افراد را آماده ایجاد کسب‌وکارهای جدید و خلاقانه کند. در واقع دانشگاه‌ها باید در جهت تغییر الگوهای آموزش و پژوهش و تغییر در مهارت‌ها و توانمندی‌های دانشجویانشان، اقدام به تغییر و دگرگونی‌های راهبردی در حوزه‌های آموزشی و پژوهشی کنند (احمدپور داریانی، ۱۳۸۳). همبستگی مثبت و معنی‌داری بین معدل کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشجویان با ظرفیت کارآفرینی آنان مشاهده شد که این یافته با نتایج تحقیق پسندی و همکاران (۱۳۹۲)، مبنی بر وجود رابطه بین گرایش به کارآفرینی در سطح بالا و پایین با میزان پیشرفت تحصیلی (که با معدل سنجیده شده است)، هم‌سو بود ولی، برخلاف یافته‌های حسین‌پور و رضایی (۱۳۸۹)، مبنی بر نبود ارتباط بین معدل و استعداد کارآفرینی دانشجویان است.

بین دانشجویان ورودی سال‌های مختلف ۱۳۹۴-۱۳۹۲ کارشناسی ارشد از نظر ظرفیت کارآفرینی تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. به عبارتی دیگر بین ظرفیت کارآفرینی دانشجویان سال اول و سال آخر تفاوت معنی‌داری وجود نداشت. این نتیجه برخلاف یافته‌های مردانشاهی و همکاران (۱۳۹۳) و هزار جریبی (۱۳۸۲)، است ولی با یافته‌های شریف‌زاده و زمانی (۱۳۸۵)، بدری و همکاران (۱۳۸۵) و سعدی و سلیمانی (۱۳۹۱)، هم‌سو است. بیشتر دانشجویان ورودی به مقطع کارشناسی ارشد به دلیل نبود اشتغال در بازار کار و برای گرفتن مدرک تحصیلی بالاتر به این مقطع روی می‌آورند و در همین ارتباط یعقوبی (۱۳۸۹)، در نتایج بررسی خود، مدرک‌گرایی را مهم‌ترین دلیل پایین بودن ظرفیت کارآفرینی در دانشجویان بخش کشاورزی گزارش کرده است. تحقیق نشان داد که علاقه به رشته تحصیلی بر ظرفیت کارآفرینی دانشجویان تأثیر

به عبارت دیگر درس‌های گذرانده دانشجویان در ایجاد ظرفیت کارآفرینی آنان تأثیر نگذاشته است. از سویی احتمالاً دوره‌های آموزشی کارآفرینی نیز به دلیل محتوا و ارایه غیر اثربخش تأثیری بر افراد شرکت‌کننده نداشته است. با توجه به وضعیت بازار کار و الزام دانش‌آموختگان به پیدا کردن کار در بخش‌های خصوصی یا خوداشتغالی پیشنهاد می‌شود که در سطح‌های ملی و کلان تجدیدنظر اساسی در روند کنونی برگزاری این دوره‌ها صورت گیرد. به طوری که محتوا و سرفصل‌های همه‌ی درس‌ها در راستای ایجاد و ارتقای ظرفیت کارآفرینی دانشجویان باشد.

البته در سطح دانشگاهی و به منظور بالا بردن ظرفیت کارآفرینی دانشجویان کشاورزی و بروز آن در عمل، راه‌کارهایی مانند دعوت از کارآفرینان نمونه در کلاس، بازدید از مراکز کاری کارآفرینان، برگزاری مسابقات مرتبط با کارآفرینی و استفاده از روش‌های تدریس خلاقانه و کارآفرینانه در کلاس‌ها بایستی مورد توجه قرار گیرند. در ضمن، به فعلیت درآوردن ظرفیت کارآفرینی در دانشجویان، نیاز به جو سازمانی خلاق و مشوق کارآفرینی نیز دارد، به طوری که همه‌ی نهادهای آموزشی و غیر آموزشی به دنبال تقویت چنین هدفی باشند. در کنار این تغییر نیاز است که دوره‌های کارآفرینی دیگری نیز در قالب فعالیت‌های اضافی توسط مراکز غیر از گروه‌های آموزشی در سطح دانشگاه به صورت اثربخش طراحی و ارایه شود. هم‌چنین اثربخشی کافی دوره‌های پیشین به صورت علمی شناسایی و از تجربه‌ها و آموزه‌های آن‌ها در برگزاری دوره‌های جدید استفاده شود.

گزارش کردند که نداشتن سرمایه و پس‌انداز شخصی یکی از بازدارنده‌های مهم گرایش دانشجویان به کارآفرینی بود. هم‌چنین، افراد شاغل در حین تحصیل نسبت به دیگر دانشجویان دغدغه اقتصادی و معیشتی کمتری داشته و همین امر زمینه فراهم شدن موقعیت‌های کارآفرینی را برای آنان فراهم می‌کند. یافته‌های شریف‌زاده و عبد... زاده (۱۳۹۱) و پترمن و کندی (۲۰۰۳)، ارتباط معنی‌داری بین پیشینه شغلی پاره‌وقت با ویژگی‌های کارآفرینانه گزارش کرده‌اند که با این تحقیق هم‌سو نمی‌باشند ولی این نتیجه با بررسی سعدی و سلیمانی (۱۳۹۱) هم‌خوانی داشت.

با وجود این که انتظار بر این بود که بین ظرفیت کارآفرینی افراد شرکت کرده در دوره‌های کارآفرینی و افراد شرکت نکرده در این دوره‌ها تفاوت معنی‌داری وجود داشته باشد، ولی تفاوت معنی‌داری بین این دو گروه مشاهده نشد. شاید یکی از دلیل‌های آن بی‌تأثیر بودن دوره‌ها و ماهیت محتوا و چگونگی برگزاری آن‌ها باشد. بررسی‌های صورت گرفته توسط پوستیگو (۲۰۰۲)، سعدی و سلیمانی (۱۳۹۱)، هزار جریبی (۱۳۸۲) و استامبولیس و بارلاس (۲۰۱۴)، برخلاف یافته‌های این تحقیق بود. البته بدری و همکاران (۱۳۸۵)، در پژوهش خود گزارش کردند که آموزش‌های مرکز کارآفرینی دانشگاه اصفهان در پرورش قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان تأثیرگذار نبوده است.

تحقیق نشان داد که ظرفیت کارآفرینی بیشتر دانشجویان کم بوده و بین دانشجویان ورودی‌های مختلف نیز تفاوت معنی‌داری در این زمینه وجود ندارد.

منبع‌ها

- احمدپور داریانی، م. (۱۳۸۳). کارآفرینی، تهران: موسسه فرهنگی و انتشاراتی محراب قلم.
- احمدی، ف.، شفیع، ر. و مفاخری نیا، ف. (۱۳۹۱). بررسی تأثیر عامل‌های فردی و محیطی بر رفتار کارآفرینانه دانشجویان دانشگاه کردستان، نشریه توسعه کارآفرینی، ۴(۱۵)، ۱۶۳-۱۴۵.
- بدری، ا.، لیاقت دار، م. ج.، عابدی، م. و جعفری، ا. (۱۳۸۵). بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه اصفهان. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۱۲(۲)، ۹۰-۷۳.
- پسندی، س.، اکبرزاده، م. و سلیمان پور، ج. (۱۳۹۲). رابطه بین میل به کارآفرینی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان مدیریت دانشگاه آزاد اسلامی چالوس، همایش ملی دانشگاه کارآفرین (صنعت دانش محور)، بابلسر، دانشگاه مازندران، حسین پور، ا. و رضایی، م. (۱۳۸۹). بررسی گرایش دانشجویان کشاورزی به کارآفرینی. مجله توسعه کارآفرینی، ۳(۱۰)، ۱۵۳-۱۳۵.

- حسینی س.م. و عزیزی ب. (۱۳۸۶). بررسی عامل‌های مؤثر در توسعه روحیه و مهارت‌های کارآفرینی در میان دانشجویان سال آخر دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران. مجله علوم کشاورزی ایران. ۳۸-۲(۲)، ۲۴۱-۲۵۱
- رعدی افسوران، ن. (۱۳۸۹). مطالعه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز، مجله علوم تربیتی. ۱۱۷(۱)، ۱۲۸-۱۰۳.
- زالی، م.، مدهوش، م. و کردنائیج، ا.ا. (۱۳۸۶). ارزیابی مشخصه‌های کارآفرینی دانشجویان (مورد مطالعه: دانشگاه مازندران)، فصلنامه مدرس علوم انسانی ویژه‌نامه مدیریت، ۸۱-۱۱۳.
- زمانی علایی، م. و امید نجف‌آبادی، م. (۱۳۹۳). عامل‌های مؤثر بر نیت کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۷(۳)، ۴۳-۵۵.
- سعدی، ح.، و سلیمانی، ع. (۱۳۹۱). ظرفیت کارآفرینی دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا-همدان. علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران. ۸(۲)، ۱۰۵-۱۱۷.
- شریف‌زاده، ا. و عبدالله زاده، غ. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین سبک یادگیری و خصایص کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۱۸(۶۴)، ۱۳۱-۱۵۲.
- شریف‌زاده، م. و زمانی، غ. (۱۳۸۵). روحیه کارآفرینی در دانشجویان کشاورزی؛ مطالعه موردی دانشگاه شیراز، مجله علوم کشاورزی ایران، ۳۷-۲(۱)، ۱۰۷-۱۱۶.
- شریفی، ز.، سورانی، ف. و احمدوند، م. (۱۳۹۳). سنجش سطح روحیه کارآفرینی دانشجویان کشاورزی در دانشگاه یاسوج. مجله کارآفرینی و کشاورزی، ۱(۱)، ۳۹-۲۵.
- شکرشکن، ح.، برومند نسب، م. و نجاریان، ب. (۱۳۸۱). بررسی رابطه ساده و چندگانه خلاقیت، انگیزه پیشرفت و عزت‌نفس با کارآفرینی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز، فصلنامه علوم تربیتی و روانشناسی، ۹(۳-۴)، ۲۴-۱.
- عرب بافرانی، ا. و کیان، م. (۱۳۹۴). شناسایی قابلیت‌های کارآفرینی در دانشجویان رشته‌های فنی مهندسی دانشگاه یزد، اولین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، اقتصاد، حسابداری و علوم تربیتی، دانشگاه مازندران. استان مازندران، ساری، ۳۰ خرداد، ۱-۱۵.
- غیائی، ع. (۱۳۹۳). بررسی قصد و ظرفیت کارآفرینی دانشجویان کشاورزی و منابع طبیعی مورد مطالعه: دانشگاه زابل، کنفرانس بین‌المللی توسعه پایدار، راهکارها و چالش‌ها با محوریت کشاورزی، منابع طبیعی، محیط‌زیست و گردشگری، تبریز. قاسمی، ج. و اسدی، ع. (۱۳۸۹). تحلیل عاملی مؤثر در ایجاد روحیه کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی (مطالعه موردی: پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران). نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)، ۲۴(۱)، ۱۳-۲۲.
- کردنائیج، ا.، زالی، م.، حیدرعلی، ه. و حسینی، ش.ا. (۱۳۸۶). ابزار سنجش ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان ایرانی. تهران، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس.
- مرادی، ح. و شعبانعلی فمی، ح. (۱۳۸۹). شناسایی قابلیت‌های کارآفرینی (مطالعه موردی: دانشجویان دختر دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین اهواز). توسعه کارآفرینی، ۲(۸)، ۱۴۱-۱۶۱.
- مردانشاهی، م.م.، تاجیک اسماعیلی، ع.ا. و مبارکی، م.م. (۱۳۹۳). بررسی استعداد کارآفرینی در دانشجویان ورودی و خروجی دانشگاه‌های دولتی (مورد مطالعه: دانشگاه‌های دولتی مازندران). توسعه کارآفرینی، ۷(۴)، ۷۵۵-۷۷۱.
- موسوی، م. (۱۳۹۲). بررسی بازدارنده‌های توسعه کارآفرینی؛ (مطالعه موردی: دانشگاه پیام نور خراسان رضوی). نشریه علوم انسانی دانشگاه پیام نور مشهد. ۴، ۳۵-۴۵.
- نعمتی، م.ع. (۱۳۹۲). بررسی ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینانه دانشجویان دانشگاه‌های دولتی تهران، دو فصلنامه نوآوری و ارزش‌آفرینی، ۱(۳)، ۴۷-۶۴.
- هزارجریبی، ج. (۱۳۸۲). بررسی میزان کارآفرینی دانش‌آموختگان علوم انسانی در عرصه نشریات فرهنگی و اجتماعی

شهر تهران. رساله دکتری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان.
 هوشمندان مقدم فرد، ز.، رضوانفر، ا.، موحد محمدی، ح. و شمس، ع. (۱۳۹۰). سنجش میزان روحیه کارآفرینی
 هنرجویان هنرستان‌های کشاورزی استان زنجان. مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی، ۷(۲)، ۱۱۴-۱۰۵.
 یعقوبی، ج. (۱۳۸۹). بررسی عامل‌های بازدارنده کارآفرینی در آموزش عالی کشاورزی و آرایه سازوکارهایی برای تقویت
 آن. توسعه کارآفرینی، ۲(۸)، ۱۳۹-۱۲۱.
 جمشیدی فر، م.، خرمی، ش. و راحلی، ح. (۱۳۸۹). بررسی عامل‌های مؤثر بر روحیه کارآفرینی دانشجویان دانشکده
 کشاورزی تبریز. مجله پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۳(۳)، ۵۳-۶۴.

Clarysse, B., Tartari, V., & Salter, A. (2011). The impact of entrepreneurial capacity, experience and organizational support on academic entrepreneurship. *Research Policy*, 40(8), 1084-1093.

Dam, K.V., Schipper, M. & Runhaar, P. (2010). Developing a competency-based framework for teachers 'entrepreneurial behavior. *Teaching and Teacher Education*, 26(4), 965-971.

Drucker, p.(1986). *Innovation and Entrepreneurship: practice and principles*. New York: Intarper Business,

Gurel, E., Altinay, L., & Daniele, R. (2010). Tourism students' entrepreneurial intentions, *Annals of Tourism Research*, 37(3), 646-669.

Hong, Z., Hong, T., Cui, Z., & Luzhuang, W. (2012). Entrepreneurship Quality of College Students Related to Entrepreneurial Education: Empirical Study on Psychological and Behavioral Characteristics. *Energy Procedia*, 17, 1907-1913.

Khayri, S., Yaghoubi, J., & Yazdanpanah, M. (2011). Investigating barriers to enhance entrepreneurship in agricultural higher education from the perspective of graduate students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 2818-2822.

Kruzic, D. & Pavic, I. (2010). Students' Entrepreneurial characteristics: Empirical Evidence from Croatia, *The Business Review*, Cambridge, 14(2), 216-221.

Maresch, D., Harms, R., Kailer, N., & Wimmer-Wurm, B. (2015). The impact of entrepreneurship education on the entrepreneurial intention of students in science and engineering versus business studies university programs. *Technological Forecasting & Social Changes*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.techfore.2015.11.006>

Nicolaou, N., Shane, S., Cherkas, L., Hunkin, J., & Spector, T.D.)2008(. Is the tendency to engage in entrepreneurship genetic? *Management Science*, 54 (1), 167.

Peterman, N. E., & Kennedy, J. (2003). Enterprise education: Influencing students' perceptions of entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 28(2), 129-144.

Postigo, S. (2002). *Entrepreneurship Education in Argentina: The Case of Sananders University*; In *Proceedings of the Conference Entitled, The Internationalizing in Entrepreneurship Education and Training*; Malaysia.

Rasmussen, E And Sorheim, R.(2006). *Action Entrepreneurship Education*, *Technovation*, 26,85-194

Sanchez-Garcia, J. C. (2013). The Impact of an entrepreneurship education program on entrepreneurial competencies and intention. *Journal of Small Business Management*, 51 (3), 447-465.

Shane, S., Venkataraman, S.) 2000(. The promise of enterpreneurship as a field of research. *Acad-*

emy of Management Review 25 (1), 217-226.

Sookhtanlo, M., Rezvanfar, A., Hashemi, S. M., & Karaj, I. (2009). Psychological capabilities affecting agricultural students' entrepreneurship level: a comparative study. *Research Journal of Agriculture and Biological Sciences*, 5(2), 175-184.

Stamboulis, Y., & Barlas, A. (2014). Entrepreneurship education impact on student attitudes. *The International Journal of Management Education*, 12(3), 365-373.

Yeasmin, A., & Latif, A. (2015). Effect on Entrepreneurial Intention by the Physical and Informative Attachment with Entrepreneurs: A Study on the University Students of Sylhet City, Bangladesh. *Management Studies and Economic Systems*, 2(1), 1-10.

Educational Factors Related to Entrepreneurship Capacity Improvement of Graduate Students in Faculty of Agriculture/University of Zanjan, Iran

Z. Hooshmandan Moghaddam Fard ¹, A. Shams²

1-Ph.D Student of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, University of Zanjan, Iran

2- Assistant Professor, Department of Agricultural Extension, Communication and Rural Development, Faculty of Agriculture, University of Zanjan, Iran

Abstract

Due to high rate of unemployment among agricultural graduates, improving students' entrepreneurial capacity plays an important role in solving mentioned problem and also would improve economic condition of the related society. The purpose of this cause- correlational study was to investigate factors related to M.Sc. students' entrepreneurship capacity. The statistical population consisted of 482 M.Sc. agricultural students at the University of Zanjan, from that 200 students were selected based on Krejcie and Morgan sampling table and applying randomized stratified sampling method. The research tool was a researcher-made questionnaire which its validity was verified by a panel of experts. A pilot study was conducted to determine the reliability of the research instrument, and calculated ordinal cumulative reliability was at the appropriate level ($CR = 0.85$) and findings revealed that majority of students (76.5%), had an average level of entrepreneurship capacity. Analysis of data revealed that there is a positive significant relationship between students' entrepreneurship capacity and their B.Sc. and M.Sc. GPA and their interest toward agricultural major. Also, male students had a high entrepreneurship capacity in comparison with female students. Ordinal regression analysis showed that the interest towards major, explained 24.2 percent of the probability of entrepreneurship capacity variance.

Index Terms: Agricultural education, entrepreneurship capacity, M.Sc. Student of agriculture.

Corresponding Author: A. Shams

Email: Shams@Znu.ac.ir

Received: 30/10/2015 ; **Accepted:** 30/12/2015